

SZAMIZDATRÓL

Mester Ákos: - Jó estét kívánok! A maga nemében páratlan beszélgetésre készülünk: először fordul elő, hogy egy asztalnál ül két szamizdat folyóirat szerkesztő, Kőszeg Ferenc, a Beszélő és Nagy Jenő, a Demokrata szerkesztője, valamint Csikós József, az MSZMP KB társadalompolitikai osztályának vezető munkatársa. Témánk a szamizdat folyóirat. Arról fogunk beszélni, hogy szükséges volt-e a szamizdat folyóiratok megjelenése annak idején, most szükség van-e rájuk, és vajon egy későbbi időszakban, amikor igazán kibontakozik a plurális társadalom, vagy mondjuk létrejön a koalíciós kormányzás, akkor van-e még értelme megjelentetni szamizdat folyóiratot.

K. F.: - A Beszélő 1981-ben indult. Akkoriban a példányszám ezer-kétezer között volt, most négyezer példányban jelenik meg. Hogy nem többbe, annak e pillanatban technikai és terjesztési akadályai vannak. Az érdeklődés ennél jóval nagyobb volna. A folyóirat elsősorban értelmiségi közönséghez szól, bizonyos iskolázottságot igényel az olvasása. Ennek ellenére azt hiszem - van némi áttekintésem, mert elég sokan járnak hozzám Beszélőt, más szamizdat kiadványokat is vásárolni -. nem korlátozódik az értelmiségre.

M. Á.: - Nem mindenki tudja pontosan, hogy mi az a szamizdat. Ezért tehát le kellene szögezni, hogy a szamizdat folyóirat olyat is nyilvánosságra hoz, amit a legális újságok, folyóiratok nem; hogy olyan politikai összefüggésre is rámutat, amely egészen új vagy más aspektus, mint a hivatalos. Jól mondom?

K. F.: - Igen.

Nem politikai perek

M. Á.: - Mi az, ami megjelenik a szamizdat folyóiratokban, de nem jelenik meg, mondjuk, a

Népszabadságban?

K. F.: - 1981-ben nagyon sok olyan téma volt, ami ma már közkeletű, és akkoriban kizárólag a szamizdat foglalkozott vele. Ilyen például a határon túli magyar kisebbségek helyzete. Nem jelent meg, és talán ez máig sem jelenik meg igazán a lapokban, folyóiratokban a kormány politikájának átfogó, kritikus elemzése. Nem írt a sajtó azoknak az egyházi csoportoknak a működéséről, amelyek kilógtak az egyházi hierarchiából; a kis-egyházakról, amelyek egy része akkor is, más része máig is az Egyházügyi Hivatal bejegyzése nélkül működik; továbbá a nagy-egyházak deviáns csoportjairól, például a katolikus bázisközösségekről.

M. Á.: - A szamizdat folyóirat szerkesztői maguk is deviánsnak minősültek annak idején?

K. F.: - Teljes mértékben.

M. Á.: - Önök is zaklatásnak voltak kitéve?

N. J.: - Aki ezt egyáltalán elvállalta, az már előzőleg elszenvedett valamilyen diszkriminációt. Az elmúlt nyolc év során a rendőrség szamizdat-ellenes tevékenysége szabálysértési eljárások keretében maradt, a megfélemlítés és a pénzbírságolás, házkutatások, gazdasági károkozás dimenziójában mozgott; soha nem politikai perek formájában léptek fel ellenünk. Pedig, ha jól tudom, 1973-ban még volt Haraszi Miklós ellen olyan politikai per, amelynek a fő vádpontja, hogy egy tudományos kéziratot kölcsönadott olvasni a barátainak. Ehhez képest mi 1981 után ezres példányszámban állítottunk elő kiadványokat.

M. Á.: - Én úgy gondolom, hogy a látszat-demokrácia soha, egyetlen országban sem mutatkozott toleránsnak az olyan kritikával szemben, amely a hatalmat érte. Ezzel gyakorlatilag azt is kimondtam, hogy hosszú időn keresztül nálunk nem igazi demokrácia volt, csak azt akartuk elhitetni. Ha akarom, ez kérdés, ha akarom, ez megállapítás - szeretném ha Csikós József elmondaná, hogy a mondatom végére felkiáltójelet tegyek-e, vagy kérdőjelet.

Cs. J.: - Én azt hiszem, hogy az egész program megközelítéséhez egyet le kell szögezni, amire az előttem szólók is utaltak, hogy mi a korábbi időszakban tekintély-elvű társadalomban éltünk, ami a monolit hatalmi rendszer működésének megfelelően egy reprezentatív nyilvánosságot hozott szükségszerűen létre, amelyben a közhatalom befolyásolása sokkal gyakrabban vette igénybe az engedelmisséget és a kényszer eszközét, semmint a szellemi irányításnak más olyan eszközeit és olyan felfogását, amellyel valóságos demokratikus működési mód alakulhatott volna ki a társadalomban.

M. Á.: - Ön engedelmisséget és kényszert mond. Az engedelmisséget úgy kell érteni, hogy a mi részünkről, akik a hivatalos sajtóban dolgoztunk, és a kényszer az Önök részéről, akik irányítottak bennünket?

Cs. J.: - Igen, így értelmezem. Mert hiszen ha az egész problémát politikai mezőbe ágyazzuk be, akkor azt lehetne mondani, hogy maga a politikai nyilvánosság, amelynek működési hiátusai eredményeként is létrejött az ún. második nyilvánosság, vagy szamizdat-irodalom, ez a politikai nyilvánosság a közhatalom és a társadalom, az emberek közötti közvetítő rendszer,

amely ha létezik a szólás-, a véleménynyilvánítás, a sajtószabadság alapján, akkor gyakorlatilag az érdekek, nézetek természetes rendjük szerint jelennek meg a nyilvánosság előtt. Konfliktusok keletkeznek, de rendezhetők a dolgok. Ha nem, akkor szükségszerűen léteznek, létrejönnek olyan szervezetek, szerveződések, folyóiratok, törekvések, amelyek megpróbálják ezt a hiányt kiegészíteni és pótolni.

M. Á.: - Gyakorlatilag akkor arról van szó, hogy mi, akik itt ülünk - vegyünk egy 1986-os vagy 85-ös állapotot -: Ön az, aki diktál, diktálja azt, hogy mi megengedhető, mi nem, Ön a hatalom képviselőjében jelenik meg, én a legális sajtó munkatársa vagyok, és mint ilyen, engedelmes, ámbár morgok, de engedelmeskedem, és az urak azok, akik engedetlenek. Ezzel szemben ők azok, akik nyilvánosságra hozzák azt, amit nekem nincs módomban, vagyis ami miatt én morgok, és hogyha ez mind elfogadható, akkor azt kell mondjam, bocsánatot kérek, hogy eddig a konklúzióig ilyen gyorsan eljutottam -, hogy igenis gyakorlatilag óriási szükség volt arra, hogy megjelenjen a Beszélő, hogy megjelenjen a Demokrata, meg még egy csomó egyéb szamizdat folyóirat - még akkor is, hogyha a benne foglalt tartalom mindegyikével természetesen én magam nem értek egyet. De ha így van, akkor vajon nem az következik ebből, hogy nekik arra kellene törekedni, hogy megkapják a maguk legitimációját, hogy megkapják a maguk szerepét ebben az új társadalmi nyilvánosságban? Törekednek erre egyáltalán?

Új tájékoztatási törvény

K. F.: - A jelenlegi törvényi szabályozás nem teszi lehetővé, legalábbis közvetlen módon, a Beszélő legalizálását, ugyanis a 86-os sajtótörvény azt mondja ki, hogy lapengedélyért csak jogi személy folyamodhat, s minthogy a Beszélő szerkesztőségének nincs jogi személyisége, nem is kérhetünk lapengedélyt.

Cs. J.: - Ez pillanatnyilag valóban így van, ezért is kezdeményezte az MSZMP, más politikai tényezőkkel és erőkkel együtt, hogy új tájékoztatási törvényt alkosson a magyar Országgyűlés, amely nem zár ki senkit, természetes és jogi személyeknek egyaránt megadja a lapindítás lehetőségét, amennyiben az alkotmányosság alapján, a törvényesség betartásával kíván dolgozni. Ebben az esetben kaphat legális működési engedélyt. Pontosabban nem is engedélyt, ez egy elszólás, nem engedélyezési eljárás lenne az új tájékoztatási törvény szerint ennek a menete, hanem ugyanúgy, mint ahogy már a parlament által elfogadott egyesülési törvélynél, a bejegyzés az, amitől tulajdonképpen az állam az adott kiadó, magánkiadó, vagy magánlap, -rádió vagy -televízió működését legitimnek tekinti.

M. Á.: - Nagy Jenő úr, azt hiszem, nem tartja véletlennek az Ön elszólását. Jól gondolom ?

N. J.: - Mi úgy gondoljuk, a Demokrata szerkesztői és munkatársai is, hogy amíg bármilyen engedélyezési processzus lesz, addig nem fogjuk kérni a legális működésünket, de senki ne higgye azt, hogy nekünk lételemünk a szamizdat.

M. Á.: - Kíván a Beszélő legális lenni?

K.F.: - Abban az esetben, ha a tájékoztatási törvény úgy intézkedik, hogy a bejegyzés valóban igazgatásrendészeti aktus, akár egy lacímbejelentés, akkor természetesen a Beszélő

bejegyezteti magát.

M. Á.: - A Demokrata is szeretne legális lenni?

N. J.: - Ilyen értelemben igen. De azért azt hozzá kell tennem, hogy a mi célunk nem az újság, a nyomtatott sajtó monopóliumának megtörése volt csak. Amit Csikós úr mondott, az igaz a nyomtatott sajtóra bizonyos mértékben, de a rádióra már kevésbé, a televízióra még kevésbé.

M. Á.: - Amit Nagy Jenő úr mondott, abban az is benne van, hogyha nem föltételezhető, hogy megindulnak majd magánrádió-adások és magántévé adások, akkor gyakorlatilag itt egyfajta manipuláció történik. Te- hát egyenesen fel kell tennem a kérdést: lesz lehetőség magán-televízió és magánrádió megindítására vagy nem?

Cs. J.: - A kodifikáció jelenlegi állása és a gondolkodás szerint igen. Mind a kettőre. Sőt, én úgy gondolom, hogy van annyi magántőke is Magyarországon, amely ezt képes támogatni és finanszírozni.

M. A.: - Bocsásson meg, itt arról van szó, hogy ezek a magánrádiók nem szolgáltatással foglalkoznak majd, hanem keményen politizálni is fognak! Ennek a politizálásnak megesz-e a legális lehetősége? Ezekben a magánrádiókban, magán-televíziókban meg fog jelenni olyan vélemény, amely nagyon is szembenáll a kormány és a párt véleményével, különösen, ha olyan helyzetet tételezünk föl, amikor már nem egy, hanem több párt van. Akkor nem is lehet elvárni, hogy egy központi akarathoz engedelmességeskedjenek ezek a folyóiratok, mert ha a központi hatalom ezt elvárja, akkor ezek azon nyomban visszamennek az illegalitásba, vagy pedig ebbe a korábbi állapotba, amikor szamizdatként jelennek meg, nem?

K. F.: - Természetesen. Voltaképpen nem elegendő azt mondani, hogy minden magánszemélynek és magántársaságnak is joga van rádiót és televíziót indítani, mert az esélyegyenlőség azzal még nem valósul meg. Itt arról volna szó, hogy a tőkeakkumuláció, amelyet a jelenleg uralkodó párt politikai eszközökkel hajtott végre, olyan esélytöbbletet biztosít ennek a pártnak, ennek az uralkodócsoporthoz, amelyet pusztán azzal, hogy a jogi lehetősége megvan a magán-televízió indításának, nem lehet kiegyensúlyozni.

Cs. J.: - Én úgy látom, úgy gondolom, úgy tudom, azért dolgozom, hogy a fokozatosság elvét betartva megvalósuljon már ma is ezeknek a nemzeti intézményeknek az a fajta szerepköre, amelynek következtében a társadalom különböző érdekérvényesítésű csoportjainak szerepük, befolyásuk arányában adnak hangot.

Nincs más hátra, mint előre

M. Á.: - Nekem az az érzésem, hogy a legjobb utat választotta, amikor most ezt elmondta, tudniillik az egérutat. Ugyanis az egérút az Ön számára az, hogy nincs más hátra, mint előre. Tehát nézzünk előre, és minél inkább előre nézünk, annál inkább elfelejtjük, hogy milyen volt a korábbi helyzet. Ha elfogadom irányadónak, vagy legalábbis biztatónak, azt amit most Ön mondott a jövőre nézve, akkor azt kell mondjam: itt embereket, szervezeteket súlyos felelősség terhel azért a helyzetért, ami idáig juttatott bennünket a társadalmi nyilvánosságban és a

tájékoztatáspolitikában. Most erre azt hiszem, hogy Ön bólint egyet és azt mondja, tökéletesen, igazam van, de ezzel a dolog még mindig nincs elintézve. Mert azok az emberek, akiket súlyos felelősség terhel, még mindig rendkívül fontos pozícióban vannak a magyar tájékoztatáspolitikában. Szíveskedjék erre válaszolni!

Cs. J.: - Hát a válaszom első szava az, hogy igen. Felelősség terheli azokat is - így pontosítanám a dolgot -, akik a magyar sajtópolitika gyakorlatában, irányításában dolgoztak, illetve még ma is ott dolgoznak. És mindenekelőtt terheli a felelősség azokat, akik általában a politika vezető, irányítói apparátusaiban vagy testületeiben tevékenykedtek, hiszen a tájékoztatás, a sajtópolitika valójában, ha nem is tökéletesen, de mindig tükrözi azt a politikai akaratot, politikai szándékot, amelyet a mindenkori közhatalom kinyilvánít, megvalósít. Igaz, hogy egy nagy belső strukturális átalakulás, átmenet időszakát kell megélnie a magyar politikai nyilvánosságnak, közte azoknak a személyeknek, embereknek a cserélődését is ki kell hordania, akik hosszú időn keresztül más szemlélet alapján, más politikai felfogásnak és akaratnak megfelelően dolgoztak, ami nem okvetlenül azt jelentené, hogy, mondjuk, a Magyar Rádió vezető szerkesztőit ki kell cserélni, hiszen az ott dolgozó kollégák, mint jó szakemberek, mint a szakmai szocializáción igényesen átesett társaság, éppen hogy nagyon sokat segítettek ezeknek a felismeréseknek a megfogalmazásában.

M. Á.: - Nem veszi rossz néven, hogyha nem hozom Önt könnyű helyzetbe?

Cs. J.: - Nem, sőt!

M. Á.: - Mert Ön azt mondja, hogy a Magyar Rádió vezető szerkesztőit nem kellene kicserélni, ezzel boldogan egyetértek, hiszen én a Magyar Rádió vezető szerkesztője vagyok. De már az előbb tisztáztuk, hogy én azok közé tartozom, akik morogtak bár, de engedelmeskedtek. Nem inkább azt kellene megnézni, hogy mi lesz azokkal az emberekkel, akiknek engedelmeskedtek, miközben morogtak?

Cs. J.: - Kétséggkívül, de én azért említettem egy nagyobb összefüggést, egész politikai intézményrendszerünk működését, az abban részt vevő figurák, személyiségek kérdését, mert tulajdonképpen következmény volt az engedelmisség, és következmény volt a morgás is a tekintélyelvű, monolit-társadalom reprezentatív nyilvánossága jegyében. Én azért azt mondom, hogy a politikai nyilvánosság valamennyiünknek az ügye. Igazából minden magyar állampolgárnak ügye.

ersenyenben a szamizdat is

M. Á.: - Megengedik, hogy Önöket se hozzam könnyű helyzetbe? Nem föltételezhető, hogy Önök esetleg könnyen zavarba jönnek majd az új körülmények között? Hiszen könnyű ám ellenzékinnek lenni akkor, amikor a hivatalos társadalmi nyilvánosságban nem jelennek meg az állampolgároknak igenis tartozó fontos tényezők, meg összefüggések, és nagyon nehéz ellenzékinnek lenni, vagy illegális folyóiratot szerkeszteni akkor, amikor nyugodtan, az újságos-standokon is megjelennek a hivatalosan is- egyelőre maradjunk ennél: - engedélyezett folyóiratok, amelyekben olyasmi jelenik meg, amit egyáltalán nem lehetett feltételezni két vagy három évvel ez- előtt, sőt még tavaly sem.

K. F.: - Megpróbálunk nem tartani ettől, hanem szembenézni ezzel a helyzettel. Kétségtelen, hogy elvesztünk bizonyos privilegizált helyzetet, bármilyen furcsán hangozzék ez a szó itt. Én azt hiszem, hogy az az egészséges, hogyha egy természetes versenyben, ahol mindenkinek joga van az információkhoz és mindenkinek joga van az információk közléséhez, az egykori szamizdatok valóban bejegyezve, valóban az utcára kerülve részt vesznek a különböző orgánumok versenyében.

M. Á.: - Ez annál rokonszenvesebbnek hangzik nekem, mert régi meggyőződése, hogy az igazmondásra senkinek nincsen külön jogosítványa és bérlete, nincsen senki privilegizált helyzetben, tehát Önök sem állíthatják, hogy csak a második nyilvánosságban jelentek meg társadalmilag fontos témák, összefüggések és tények. Mert hiszen megjelentek a Magyar Rádióban is, amit korábban, ugye, abszolúte a kormány rádiójának tartottunk, amikor föl sem vetődött még, hogy ez a rádió nemzeti legyen. Most az utóbbi időben felvetődik, hogy a rádió legyen nemzeti. Ámde nagy bizonytalanságok vannak akörül, hogy vajon ezt hogyan teheti. Tehát hogyan tud majd megjelenni a Magyar Rádióban az a nézet, amit mondjuk a Demokrata Fórum képvisel, amit a magát máris Kiszgazdapártnak tekintő szerveződés képvisel, és így tovább? Mindezt azért említem ebben az összefüggésben, mert nagyon nehezen tudom elképzelni, hogy lesz majd egy kiszgazda-rádió, hogy lesz majd egy szociáldemokrata-rádió és így tovább, és így tovább, ilyen 15 percek a Magyar Rádió belülről. Akkor viszont hogyan?

K. F.: - Én azt hiszem, hogy ezt ilyen technikai módon, hogy lesz szociáldemokrata 15 perc, meg kiszgazda 15 perc, nemigen lehet megoldani. Az alaptörékvés nem lehet más, mint az objektív - lehetőleg a pártpolitikától független - az információ hitelességére, igazságára kötelezett - információközlés és rádiózás, televíziózás, és ennek a valós voltát kell ellenőriznie valamiféle olyan testületnek, amely végső soron a népképviselő ellenőrzése alatt áll. A másik kérdés pedig az, hogy választási kampányok idején, vagy attól függetlenül is, a különböző szervezeteknek, pártoknak módjuk van megfelelő időarányok között a saját hangjukat, saját nézeteiket hallatni. Hát valami ilyesmire kell gondolni, de azt hiszem, hogy e pillanatban még nem holnapi probléma az, sajnos, hogy ennek a technikai lebonyolításán gondolkozzunk.

Szerepük és befolyásuk arányában?

Cs. J.: - De már ma is nagyon sok zavart okoz a közvélemény egy részében, vagy a pártmozgalom bizonyos osztagaiban, hogy így fejezzem ki magam, és a társadalom más rétegeiben is, az a Rádióban, vagy a magyar tömegtájékoztatásban megjelenő pluralizmus, amelynek egy részével nem tudnak mit kezdeni. Ezért mondom azt, hogy ez mai probléma. A megoldási módozat, amit én ajánlani tudnék, vagy amiről be tudok számolni, a gondolkodás irányáról, az meglehetősen közel áll ahhoz, amit Kőszeg úr említett. Nevezetesen - és a mai gyakorlat is tulajdonképpen ez: - tényszerűen, objektíven, hitelesen, konkrétan minden megtörtént eseményről tájékoztatni kell. Ebbe beletartozik az is, hogy szervezetek működnek, eseményeik vannak, rendezvényeik vannak, akár még programot is hirdetnek, nézeteket közvetítenek, felhívásokat igyekeznek közzétenni. Ezt a Magyar Távirati Iroda, vagy a Magyar Rádió nagyjában, egészében, tükrözi - tükröznie is kell. Amennyiben ezek az előartok, szervezetek, mozgalmak valóban pártokká szerveződnek, mondjuk az egyesülési és párttörvény alapján - el kell majd dönteni, milyen arányban, hogyan kapjanak lehetőséget arra, hogy saját választási programjuk meghirdetéséhez igénybe vegyék ezeket az eszközöket.

N. J.: - Milyen arányokra gondol? Természetesen egyforma arányban kapna mindenki lehetőséget, és ezt nagyon szigorúan kellene ellenőrizni. Lehet ellenőrizni, ki hány percet kap a tévében, rádióban, mert a jelenlegi . . .

Cs. J.: - Nehéz itt az arányokat emlegetni, meg megállapítani.

N. J.: - Nem nehéz. Ön miért gondolja, hogy bármilyen arányra szükség van?

Cs. J.: - Nem tudom, van-e annyi időnk, hogy ezt részletesen kifejtsem. Magam is gondolkodtam, amikor azt mondtam, hogy szerepüknek és befolyásuknak megfelelő arányban. Ugyanis egyáltalán nem vagyok biztos abban, hogy valóban az MSZMP által értékelt szerep és befolyás az, ami valós adott esetben, mondjuk a Demokrata Fórumot illetően. Lehet, hogy a taglétszámnál jóval nagyobb a befolyása, az is lehet, hogy az MSZMP a taglétszámánál kisebb befolyással rendelkezik. Én ezt egyáltalán nem állítom. Ez hallatlanul nehéz dolog.

N. J.: - Ezt eldöntik a választók.

K. F.: - Azért valójában nem lehet arról beszélni, hogy az MSZMP egy a különböző alternatív csoportok közül akkor, amikor az összes hatalmi eszköz jelen pillanatban az MSZMP kezében van.

Cs. J.: - Én ezt nem is állítom.

Koalíciós alap

K. F.: - Ahogy leírta a mai problémát, ez pillanatnyilag inkább az MSZMP problémája, amelynek azzal a szituációval kell szembenéznie, hogy a tájékoztatási monopólium már nem működik tökéletesen. De azt mondani, hogy a jelen pillanatban az MSZMP-nek már nincs meg a tájékoztatási monopóliuma - ezt azért nem lehet. Jelen pillanatban az MSZMP megengedi a felügyelete alatt álló sajtószerveknek, hogy tájékoztatásuk plurálisabb legyen, mint eddig volt. De azért én ezt a jelenlegi glasznosztót nem mondanám a sajtószabadság fordításának. Ez voltaképpen a sajtóirányításnak egy új, kétségtelenül kellemesebb és érdekesebb módja, mint az eddigi volt, de hogy a sajtóirányítás ne létezne, ezt talán riporterünk pontosabban meg is tudja mondani, mint mi.

M. Á.: - Engedjék meg, hogy átmenetileg és ideiglenesen ne hivatásos kérdezőként nyilvánuljak meg, hanem véleményt mondjak. Az urak tulajdonképpen megfogalmazznak egy nagyon is indokolt gyanút, csak nem mondják ki. Nekem viszont régi szokásom, hogy kimondjam; nem is kerültem mindig nagyon kellemes helyzetbe emiatt. Úgy tűnik, mintha az MSZMP Központi Bizottsága megszüntette volna az agit. prop. osztályt, ámde az agit. prop.-osztály régi hagyományai szerint meg akarja határozni, hogy melyik szervezetnek milyen legyen a társadalmi súlya a társadalmi nyilvánosságban, és a párt akarja kiporciózni, hogy ki milyen súllyal szerepelhet a nemzeti főadón, akár a Kossuth Rádióról van szó, akár a Magyar Televízió 1-es vagy 2-es programjáról. Ha pedig ez így lesz, akkor pontosan oda jutunk e1, ahonnan elindultunk. Következésképpen, ha így lenne, akkor én lennék a legelső, aki tiltakozna ez ellen a gyakorlat ellen. Ha viszont nem így lesz, akkor kérdem, hogyan lesz?

Cs. J.: - A gondolatot nem is olyan régen a magyar miniszterelnök mondta, hogy elképzelhetnek tartja a kormányzást egy unió, vagy mások úgy fogalmazznak : koalíciós alapon. Akkor én elképzelhetőnek tartom, hogy egy ilyen koalíciós kormányzás keretei között akár a Rádió, mint nemzeti adó, az érdekvérvényesítésnek egy olyanfajta grémiumát hozhatja létre, nagy politikai személyiségekből, gondolkodókból önmaga mellett, amely műsorpolitikáját, szerkesztési koncepcióját illetően is befolyással van a kormány által kinevezett mindenkori elnök sajtópolitikájára, intézményvezetésére.

K. F.: - Elnézést, de ez éppen az, amit Mester Ákos mondott az előbb. Vagyis, hogy a párt elhatározza, hogy melyek azok a szervezetek, amelyekkel koalíciót alkot, aztán kiporciózza a koalíciós partnerei között, hogy mennyire részesülnek a politikai tájékoztatásban, sőt azt is, hogy mennyire befolyásolhatják a döntéseket.

Cs. J.: - Hadd kérdezzek vissza. Milyen módon képzeled el?

K. F.: - Világos, és azt hiszem, minden higgadtan gondolkozó politikai szervezet tudomásul veszi és nem is kíván mást, mint hogy békés átmenettel haladjunk a pluralizmus és a demokrácia felé. És a választásoknak, a népszuverenitásnak és a népakaratnak kell eldönteni, hogy milyen összetételű legyen ez a parlament, és a parlament összetétele kell meghatározza azt, hogy mely párt milyen mértékben részesül a kormányzati hatalomból, és megmaradhat közben a parlamenten belül is meg kívül is az ellenzék.

Cs. J.: - Nem haragszik meg, ha visszakérdezem: ha mondjuk ebben az új választásban az MSZMP kisebbségbe kerül a parlamentben, akkor milyen módon, milyen alapon, mekkora arányt kaphat, mondjuk, az akkori nemzeti rádióban az MSZMP?

K. F.: - Én azt hiszem végül is, akkor, ha valóban demokrácia van, nem jogtalan arról beszélni, hogy a befolyásukhoz és a számukhoz mértén kapjanak teret a különböző szervezetek, pártok.

Nem sorstragédia következménye

M.Á.: - Tételezzük fel-ez abszolút fikció -, hogy a Demokrata Fórum valóban párttá szerveződik, hogy többségbe kerül egy választás során, és akkor a Demokrata Fórum fogja majd megmondani, hogy a kisebbségben lévő MSZMP milyen súllyal szerepel és megszabja majd, hogy milyen műsoridőt kap a Magyar Rádióban. Ez éppen olyan antidemokratikus lenne, mint ennek az ellenkezője, hogy az MSZMP határozza meg, hogyha a párttá szerveződő MDF kisebbségbe kerül, akkor majd hány percet kap fő műsoridőben. Ha szabad véleményt nyilvánítani ez ügyben: én úgy képelem, hogy holnap meg holnapután, függetlenül attól, hogy a választásnak mi lesz az eredménye, a nemzeti adásnak egyetlen szerepe lehet csak, az, hogy ott mindenki megpróbálja érvényesíteni az érdekeit. Én nem hiszem, hogy központilag kellene szabályozni, hogy egy szervezetnek mi a társadalmi súlya. Hiszen amikor ma társadalmi súlyról beszélünk, akkor még azt sem tudom, hogy a mai társadalmi súlyáról beszélünk-e, vagy a holnapiról. Honnan az ördögből tudom, hogy holnap milyen társadalmi súlya lesz egy ma még egyesületnek álcázott szervezetnek? Nem tudható!

K. F.: - Éppen ezért nem lehet összekeverni a jelenlegi szituációt a választás utáni szituációval.

Ami a választás utáni szituációt illeti, ez nem egészen úgy van, ahogy mondja; hogyha a Demokrata Fórum kap többséget, akkor a DF-nak korlátlan joga van meghatározni, hogy a többi szervezet milyen súllyal szerepel a tömegtájékoztatásban. A demokrácia legalább 154-200 éve két dolgot jelent: egyrészt a többség akaratának az érvényesülését, másrészt a kisebbség jogainak az érvényesülését. Tehát demokráciában nyilvánvalóan vannak olyan törvények, amelyek a leszavazott kisebbségnek is biztosítanak jogokat.

M. Á.: - Csak szándékosan kiéleztem ezt a példát, hogy még világosabbá tegyem azt, hogy miről beszélek. Hogy elkezdjünk gondolkodni azon, mi lesz majd olyan helyzetben, amikor nem lesz szükség második nyilvánosságra, amikor mindenki szabadon mondhatja és jelentetheti meg a véleményét; akkor majd hogyan oldjuk meg, hogy rendezett viszonyok maradjanak és ne torkoljon az egész anarchiába. Azt hiszem, hogy ez mind annyiunknak a kötelessége. Függetlenül attól, hogyan gondolkodunk mind arról, amiről most beszélünk.

Cs. J.: - Hadd csatlakozzak ehhez ezzel a voltaire-i gondolattal, amit most szó szerint nem idézek, de amit magam vallok személy szerint, és úgy tudom, nemcsak én, sokan vagyunk szerencsére, akik ezt valljuk; valahogy úgy szól, hogy egyetlen szavával sem értek egyet, de mindhalálig védem a jogát ahhoz, hogy elmondhassa.

N. J.: - Ezt komolyan így hiszi?

Cs. J.: - Ezt a legkomolyabban így hiszem.

N. J.: - Ennek volt valami köze - nem akarom megsérteni - az elmúlt tíz évben kifejtett tevékenységéhez? Valóban ennek szellemében töltötte éveit?

Cs. J.: - Én valóban ennek a szellemében, hát amennyiben én önmagamot objektíven meg tudom ítélni. A szándékaim, a törekvéseim, a cselekedeteim, még akkor is, ha az adott apparátusban dolgozva végeztem a munkámat, ezeket a célokat, ezt a gondolatot követtem. Az más dolog, amit Ön említ, és mondjuk az emberi szolidaritás érzése bennem éppen úgy megnyilvánult akkor, amikor hallottam az Önök zaklatásáról. Megértettem azt a tevékenységet, amit Önök felvállaltak, megértettem azt a dacot, talán ahogy Ön említette: egy kicsit romantikus, elkeseredett elhatározottságot, életre-halálra elszántságot. Nálam nagyobb politikai tényezők hasonlóképpen gondolkodtak, cselekedtek, mert ha nem így lett volna, nem jutottunk volna el odáig, ameddig ma eljutottunk. Ezt én még mindig nem az utolsó állomásnak, ezt átmenetnek tartom, s úgy látom, hogy azok a vezető politikai gondolkodók, akik az országot irányítják, hasonlóképpen gondolkodnak.

K. F.: - Sajnos a párt állásfoglalásaiban tulajdonképpen elég régen megnyilvánul valami olyan törekvés, hogy mindent, amit utóbb nem akarnak vállalni, vagy rossznak bélyegeznek, azt valahogy a természeti erők működésére vezessék vissza. Mintha a jelenlegi magyarországi helyzet - tehát ez a gazdasági csődhöz közelálló helyzet - valamilyen sorstragédiának volna a következménye. De nem az a helyzet, hogy voltak felelős döntések, amelyek megpróbálták ezt megakadályozni, tehát valahogy működtek valamiféle titokzatos erők, amelyek mégiscsak oda vezettek, hanem azt hiszem, egy nagyon tudatosan átgondolt és alapjában véve mondjuk meg, hogy nagyon sikeres és nagyon taktikus politika eredményezte azt, hogy az értelmiség nagy

részét elválassza a szamizdat készítéstől. Tehát az történt, hogy nagyon sok olyan értelmiségi, aki rokonszenvezett elvben azzal, amit mi csináltunk, azt gondolta, hogy jobb ehhez túl közel nem kerülni, mert ez állásvesztéssel, a karrier tönkretételével, zaklatással, egy olyan közegbe való bekerüléssel jár, ami nem az ő közegük.

Az alkotmányos rend alapján

M. Á.: - Sok mindent elfogadok abból, amit mondott - és természetesen miután nem én vagyok a címzettje mondanivalójának, Csikós József majd nyilván válaszol rá -, de erre az utóbbi megjegyzésre hadd reagáljak. Miközben számomra is sok minden rokonszenves volt, amit korábban elolvastam a Beszélőben, és sok mindennel nem értettem egyet, azonközben mindig az volt az álláspontom, hogy talán fontosabb, hogy az első nyilvánosságban mondjam meg, hogy mi az igazság, mint az, hogy a második nyilvánosságból ez ne kerülhessen a szélesebb közvélemény elé.

N. J.: - Nem mondhatna a 168 órában annyit ma, ha nem lett volna ez a szamizdat. Távól áll tőlünk, hogy mindenáron szamizdatot akarjunk csinálni. Ez egy kényszer volt. Azt kell mondjam, a magyar demokratikus ellenzék mostani szervezeteinek sem nagyon tesznek jót az illegális nem demokratikus körülményei.

M. Á.: - Az imént azt mondtam, hogy Csikós Józsefnek egérút az, hogy előrenéz. Az az érzésem, hogy ebben az érvelésben Önnek az egérút, ha visszanéz. Javaslok egy kompromisszumos megoldást. Azt kérdezzük meg Csikós Józseftől, hogy az a vo1taire-i idézet, amit az imént hallottunk tőle, az a párt részéről, tehát a Magyar Szocialista Munkáspárt részéről taktikai igazság, vagy pedig igazán komolyan gondolja. Mert az korántsem olyan fontos a mi számunkra, hogy Csikós József komolyan gondolja-e. Lehet-e ebből később egy olyan testületi álláspont, amire alapozható az igazi - nem a mostani - sajtónyilvánosság?

Cs. J.: - Én úgy gondolom, hogy igen. Remélhetőleg elfogadja, magáévá teszi a testület, a Központi Bizottság azt a gondolatot, hogy a párt, az MSZMP a politikai nyilvánosságról alkotott állásfoglalásához szigorúan tartva magát, közvetlenül, direkt módon csak a pártsajtót, a saját sajtóját kívánja irányítani, vezetni, felügyelni és így tovább. Tiszteletben tartja mindenkinek a jogát ahhoz, hogy ebben a nyilvánosságban az alkotmányos rend, a törvényesség alapján részt vegyen, akár a párt bírálását, az MSZMP tevékenységének nyílt kritikáját is beleértve.

M. Á.: - Mostani beszélgetésünket nem lehet lezárni valamiféle végső igazsággal. Csak azzal a közhellyel lehet, és engedjék meg, hogy ezzel köszönjem meg Önöknek a beszélgetést, hogy majd meglátjuk. Köszönöm figyelmüket.

Moldoványi Ferenc főiskolai hallgató vizsga- filmje 1989 januárjában készült, az MTV2 márciusban mutatta be a Napzártában.

A SZAMIZDATRÓL

Dokumentumfilm, 40 perc, színes, video,

Közeműködők: Csikós József, Kőszeg Ferenc, Nagy Jenő

Műsorvezető: Mester Ákos

Forgatókönyvet írta és rendezte: Moldoványi Ferenc

Gyártó: Színház és Filmművészeti Főiskola, 1988-89

1988 decemberében készült televíziós műsorban, az "egységes nyilvánosság" rendszerváltó deklarációja előtt, először ült le egy asztalhoz az MSZMP képviselőjében Csikós József és az akkori második nyilvánosság két fontos személyisége Kőszeg Ferenc a Beszélő, és Nagy Jenő az akkori Demokrata szerkesztői. A beszélgetés moderátora Mester Ákos volt.

A MTV 1989 márciusában egy késő esti Napzárta-ban sugározta a műsort, melyet óriási érdeklődés kísért.

Az adás teljes szöveganyagát közölte a Magyar Sajtó is.

FILMKULTÚRA 89/3

Főiskolai Filmünnep 1989

"Jóval nagyobb nyilvánosságot kapott az esemény (és a művek egy kis része) a Premier című tévéműsor jóvoltából március 17-én.

A Filmünnep előtti hetekben(de attól függetlenül) pedig ugyancsak a TV2 képernyőjén tűnt fel két főiskolai alkotás: Gózon Francisco Női uszoda című kisjátékfilmje és egy Napzárta-ban (eszmeileg csonkítatlan de rövidített formában) a Stúdióbeszélgetés a samizdatról.

Moldoványi Ferenc felvétele tévétörténeti jelentőségű: először szólalt meg a televízióban két samizdat, a Beszélő (Kőszeg Ferenc) és a Demokrata (Nagy Jenő) képviselője, Mester Ákos és Dr. Csikós József (MSZMP) társaságában."

Pap Pál